

(i) Printed Pages : 4

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	0	8	3
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	0	3
---	---	---	---

B.Ed. 4th Semester
(2053)

INCLUSIVE SCHOOL (In all Mediums)
(Same for USOL Candidates 4th Semester)

Paper : F-4.3

Time Allowed : Three Hours] [Maximum Marks : 40

Note :— Attempt FIVE questions in all. Units I to IV have TWO questions each and the candidates are required to attempt ONE question from each of the Unit. Unit V will be compulsory with 4 short answer-type questions.

UNIT—I

I. Differentiate between the 'Integrated Education' and 'Inclusive Education'. What are the basic principles of inclusive education? 2,6

OR

II. Highlight the historical development of inclusive education in India. 8

UNIT—II

III. What do you mean by Visual Impairment? What kind of accommodations and modifications are needed for children with visual impairment in the classrooms? 4,4

OR

IV. Define Diversity. Explain the concepts of Social, Cultural and Psychological diversities among the school students. 2,6

UNIT—III

V. Discuss the role of teachers and administrators to promote inclusive education in schools. 4,4

OR

- VI. Explain the concept of Universal Design for Learning (UDL). How is UDL helpful for the teachers to create inclusive classrooms? 2,6

UNIT—IV

- VII. Discuss the provisions given by UNCRPD (2006) for promoting inclusive education. 8

OR

- VIII. Write the functions of Rehabilitation Council of India (RCI) to promote inclusive education in India. 8

UNIT—V

- IX. Write short notes on the following :—

- (a) Concept of Inclusive School.
(b) Dysgraphia.
(c) Computer based assistive technologies.
(d) RTE, 2010. 4×2=8

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— कुल पाँच प्रश्न कीजिए। यूनिट I से IV तक प्रत्येक में दो प्रश्न हैं और विद्यार्थियों को प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न का उत्तर देना आवश्यक है। यूनिट-V चार लघुउत्तरीय प्रश्नों के साथ अनिवार्य होगा।

यूनिट-I

- I. 'एकीकृत शिक्षा' और 'समावेशी शिक्षा' के बीच अंतर करें। समावेशी शिक्षा के मूल सिद्धांत क्या हैं? 2,6

अथवा

- II. भारत में समावेशी शिक्षा के ऐतिहासिक विकास पर प्रकाश डालिए। 8

यूनिट-II

- III. दृष्टिबाधित से आप क्या समझते हैं? कक्षाओं में दृष्टिबाधित बच्चों के लिए किस प्रकार के आवास और रूपान्तरण की आवश्यकता है? 4,4

अथवा

- IV. विविधता को परिभाषित कीजिए। स्कूल छात्रों के बीच सामाजिक, सांस्कृतिक और मनोवैज्ञानिक विविधता की अवधारणाओं की व्याख्या करें। 2,6

यूनिट-III

- V. स्कूलों में समावेशी शिक्षा को बढ़ावा देने के लिए शिक्षकों और प्रशासकों की भूमिका की चर्चा करें। 4,4

अथवा

- VI. लर्निंग के लिए यूनिवर्सल डिजाइन (UDL) की अवधारणा की व्याख्या करें। समावेशी कक्षा बनाने में शिक्षकों के लिए UDL किस प्रकार सहायक है? 2,6

यूनिट-IV

- VII. समावेशी शिक्षा को बढ़ावा देने के लिए UNCRPD (2006) द्वारा दिए गए प्रावधानों पर चर्चा करें। 8

अथवा

- VIII. भारत में समावेशी शिक्षा को बढ़ावा देने के लिए भारतीय पुनर्वास परिषद (RCI) के कार्यों को लिखिए। 8

यूनिट-V

- IX. निम्नलिखित पर संक्षिप्त नोट लिखिए :—

- (a) समावेशी स्कूल की अवधारणा।
(b) डिसग्राफिया।
(c) कंप्यूटर आधारित सहायक प्रौद्योगिकियाँ।
(d) RTE, 2010। 4×2=8

(पंजाबी अक्षर)

ਨੋਟ :— ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ-I ਤੋਂ IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਲਘੁ ਉੱਤਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਯੂਨਿਟ V ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ-I

- I. 'ਇਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ' ਅਤੇ 'ਸਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ' ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਕਰੋ। ਸਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ ਹਨ? 2,6

ਜਾਂ

- II. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-II

- III. ਵਿੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਕਲਾਸਰੂਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਟੀਕ੍ਰਿਤਤਾ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਅਨੁਕੂਲਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ ? 4,4

ਜਾਂ

- IV. ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਸਕੂਲੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 2,6

ਯੂਨਿਟ-III

- V. ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 4,4

ਜਾਂ

- VI. ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਫਾਰ ਲਰਨਿੰਗ (UDL) ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸੰਮਿਲਤ ਕਲਾਸਰੂਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ UDL ਕਿਵੇਂ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ ? 2,6

ਯੂਨਿਟ-IV

- VII. ਸੰਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ UNCRPD (2006) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

ਜਾਂ

- VIII. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੀਹੈਬਲੀਟੇਸ਼ਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (RCI) ਦੇ ਕਾਰਜ ਲਿਖੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-V

- IX. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (a) ਸੰਮਿਲਤ ਸਕੂਲ ਦੀ ਧਾਰਨਾ
  - (b) ਡਿਸਕ੍ਰਾਫੀਆ
  - (c) ਕੰਪਿਊਟਰ ਆਧਾਰਿਤ ਸਹਾਇਕ ਤਕਨੀਕਾਂ
  - (d) RTE, 2010.

4×2=8